

การบูรณาการหลักพุทธธรรมเพื่อส่งเสริมการจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม
ของเทศบาลเมืองกาญจนบุรี

BUDDHADHAMMA INTEGRATION FOR PROMOTING CULTURAL TOURISM
MANAGEMENT IN KANCHANABURI MUNICIPALITY

อุทัย อินทร์กษ¹, บุญตัน ดอกไธสง², สมาน งามสนิท³
Uthai Intarak¹, Boonton Dockthaisong², Saman Ngamsanit³

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ประเทศไทย¹⁻³
Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand¹⁻³

Corresponding Author E-mail: uthai.int@mcu.ac.th

Received 30 August 2026; Revised: 17 September 2026; Accepted: 24 September 2026

การบูรณาการหลักพุทธธรรมเพื่อส่งเสริมการจัดการการท่องเที่ยว เชิงวัฒนธรรมของเทศบาลเมืองกาญจนบุรี

อุทัย อินทร์กษ, บุญทัน ดอกไธสง, สมาน งามสนิท

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาการจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของเทศบาลเมืองกาญจนบุรี 2) ศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อการจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของเทศบาลเมืองกาญจนบุรี และ 3) นำเสนอการบูรณาการหลักพุทธธรรมเพื่อส่งเสริมการจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบผสมวิธี (Mixed Methods Research) สำหรับการศึกษาเชิงปริมาณ กลุ่มตัวอย่างประกอบด้วยประชาชนในเขตเทศบาลเมืองกาญจนบุรี จำนวน 394 คน ใช้การสุ่มแบบแบ่งชั้นตามสัดส่วน โดยกำหนดชุมชนทั้ง 27 แห่งเป็นชั้นภูมิ จัดสรรจำนวนตัวอย่างตามสัดส่วนประชากรของแต่ละชุมชน แล้วสุ่มอย่างง่ายภายในแต่ละชุมชน และสำหรับการวิจัยเชิงคุณภาพ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 18 รูปหรือคน พร้อมด้วยผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 10 รูปหรือคน โดยการเลือกแบบเจาะจง เครื่องมือวิจัยได้แก่ แบบสอบถาม การสัมภาษณ์เชิงลึก และการสนทนากลุ่มเฉพาะ วิเคราะห์ข้อมูลด้วยสถิติเชิงพรรณนา การวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณแบบขั้นตอน และการวิเคราะห์เนื้อหา

ผลการวิจัยพบว่า

1) การจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของเทศบาลเมืองกาญจนบุรีโดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = 3.70, S.D. = 0.84) โดยด้านการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนบนพื้นฐาน อัตลักษณ์และวิถีไทยมีค่าเฉลี่ยสูงสุด ($\bar{X}$ = 3.85, S.D. = 0.80) 2) องค์ประกอบของการจัดการท่องเที่ยวมีความสัมพันธ์เชิงพยากรณ์กับการจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ โดยเมื่อพิจารณาค่าสัมประสิทธิ์ องค์ประกอบดังกล่าวสามารถร่วมกันอธิบายความแปรปรวนได้ร้อยละ 46.60 (Adjusted R^2 = 0.466) และการบริหารจัดการชุมชนมีค่าน้ำหนักการพยากรณ์มาตรฐานสูงสุด (β = 0.318) ส่วนหลักสัปปายะ 4 ร่วมกันอธิบายได้ร้อยละ 43.30 (Adjusted R^2 = 0.433) โดยบุคคลสัปปายะมีค่าน้ำหนักการพยากรณ์มาตรฐานสูงสุด (β = 0.341) และ 3) รูปแบบสัปปายะ-การมีส่วนร่วม-การจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม (SPC Model) กำหนดให้สัปปายะ 4 เป็นเกณฑ์คุณภาพ การมีส่วนร่วมเป็นกลไกแปลงเกณฑ์สู่การร่วมตัดสินใจ ร่วมดำเนินงาน ร่วมติดตาม และร่วมรับผลประโยชน์ ส่วนกระบวนการจัดการเป็นเครื่องมือทำให้เกิดแหล่งท่องเที่ยวคุณภาพ คุณค่าทางเศรษฐกิจที่สมดุล การกระจายรายได้ และความยั่งยืนบนฐานอัตลักษณ์

คำสำคัญ: การจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม; การบูรณาการหลักพุทธธรรม; การมีส่วนร่วมของชุมชน; เทศบาลเมืองกาญจนบุรี; หลักสัปปายะ 4

BUDDHADHAMMA INTEGRATION FOR PROMOTING CULTURAL TOURISM MANAGEMENT IN KANCHANABURI MUNICIPALITY

Uthai Intarak, Boonton Dockthaisong, Saman Ngamsanit

Abstract

This study aimed to 1) examine cultural tourism management by Kanchanaburi Municipality 2) investigate the factors predicting cultural tourism management within Kanchanaburi Municipality and 3) propose an integrated application of Buddhist principles, particularly the Four Sappaya principles, to enhance cultural tourism management. A mixed-methods research design was employed. In the quantitative component, the population comprised residents of Kanchanaburi Municipality. The quantitative sample consisted of 394 residents selected through proportionate stratified random sampling, with simple random sampling conducted within each stratum. In the qualitative component, 18 monastic and lay key informants and 10 experts were selected through purposive sampling. Data were collected using a questionnaire, in-depth interviews, and focus group discussions. Quantitative data were analyzed using descriptive statistics and stepwise multiple regression analysis, whereas qualitative data were analyzed through content analysis.

The research findings revealed that:

1) the overall level of cultural tourism management by Kanchanaburi Municipality was high ($\bar{x} = 3.70$, $SD = 0.84$). Among the dimensions examined, sustainable tourism development grounded in Thai identity and ways of life received the highest mean score ($\bar{x} = 3.85$, $SD = 0.80$) 2) the tourism management components significantly predicted cultural tourism management, collectively accounting for 46.60% of the variance after adjustment (adjusted $R^2 = 0.466$). Community management had the largest standardized regression coefficient ($\beta = 0.318$). Similarly, the Four Sappaya principles collectively accounted for 43.30% of the variance after adjustment (adjusted $R^2 = 0.433$), with Puggala Sappaya having the largest standardized regression coefficient ($\beta = 0.341$) and 3) the qualitative findings informed the development of the Sappaya–Participation–Cultural Tourism Management Model (SPC Model). The model conceptualizes the Four Sappaya principles as quality criteria and stakeholder participation as the mechanism through which these criteria are translated into joint decision-making, collaborative implementation, joint monitoring and evaluation, and equitable benefit sharing. Cultural tourism management processes serve as operational mechanisms for developing high-quality tourism destinations, generating balanced economic value, ensuring

the equitable distribution of tourism-related income and benefits, and fostering sustainability grounded in local identity.

Keywords: Cultural Tourism Management; Buddhadhamma Integration; Community Participation; Kanchanaburi Municipality; Four Sappaya Principles.

บทนำ

ภายหลังวิกฤตการณ์โควิด-19 อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวทั่วโลกเผชิญการเปลี่ยนแปลงทั้งด้านโครงสร้างตลาด รูปแบบการเดินทาง และพฤติกรรมของนักท่องเที่ยว โดยนักท่องเที่ยวให้ความสำคัญกับความปลอดภัย คุณภาพของประสบการณ์ การเรียนรู้ และคุณค่าทางจิตใจมากขึ้น ส่งผลให้การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมได้รับความสนใจในฐานะรูปแบบการท่องเที่ยวที่เชื่อมโยงการเรียนรู้ประวัติศาสตร์ วิถีชีวิต ประเพณี ภูมิปัญญา อาหาร และอัตลักษณ์ของชุมชน ควบคู่กับการสร้างรายได้และการอนุรักษ์ทรัพยากรทางวัฒนธรรม (Abbas et al., 2021) แนวโน้มดังกล่าวสอดคล้องกับแผนพัฒนาการท่องเที่ยวแห่งชาติ ฉบับที่ 3 (พ.ศ. 2566–2570) ซึ่งกำหนดแนวทางการพัฒนาไว้ 4 ด้าน ได้แก่ การเสริมสร้างความเข้มแข็งและภูมิคุ้มกันของอุตสาหกรรมท่องเที่ยว การพัฒนาปัจจัยพื้นฐานให้มีคุณภาพสูง การยกระดับประสบการณ์ด้านการท่องเที่ยว และการส่งเสริมการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน โดยมุ่งให้การท่องเที่ยวเป็นกลไกสร้างคุณค่าทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมอย่างสมดุล (คณะกรรมการนโยบายการท่องเที่ยวแห่งชาติ, 2566) การจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมจึงมิได้จำกัดอยู่เพียงการประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยว แต่ครอบคลุมถึงการจัดการพื้นที่ การพัฒนา กิจกรรมและบริการ การมีส่วนร่วมของชุมชน การกระจายผลประโยชน์ และการธำรงรักษาอัตลักษณ์ท้องถิ่นให้ดำรงอยู่อย่างยั่งยืน

เทศบาลเมืองกาญจนบุรีมีทุนทางวัฒนธรรมหลากหลาย ทั้งชุมชนดั้งเดิม ศาสนสถาน วิถีชีวิตริมน้ำ ประเพณี อาหารพื้นถิ่น และเรื่องราวทางประวัติศาสตร์ โดยเฉพาะชุมชนปากแพรกซึ่งมีศักยภาพในการพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม แต่ยังคงได้รับการส่งเสริมอย่างต่อเนื่องและสอดคล้องกับโครงสร้างและบริบทของชุมชน เพื่อกระตุ้นการมีส่วนร่วมของประชาชน (ภูชิต ภูขำนิ, ธวัชชัย ประหยัถวงศ์ และชนกนันท์ นราแก้ว, 2560) ขณะเดียวกัน รายงานการติดตามและประเมินผลแผนพัฒนาท้องถิ่นของเทศบาลเมืองกาญจนบุรีสะท้อนความจำเป็นในการพัฒนาการบริหารจัดการเชิงบูรณาการ โครงสร้างพื้นฐาน บุคลากร กิจกรรมท่องเที่ยว และความร่วมมือระหว่างหน่วยงาน เพื่อยกระดับพื้นที่จากเมืองที่นักท่องเที่ยวแวะผ่านไปสู่อำเภอแหล่งท่องเที่ยวคุณภาพซึ่งสามารถสร้างมูลค่าและกระจายรายได้สู่ชุมชน (คณะกรรมการติดตามและประเมินผลแผนพัฒนาเทศบาลเมืองกาญจนบุรี, 2568) การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมต้องอาศัยการจัดการเชิงกลยุทธ์และการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในทุกขั้นตอน ตั้งแต่การวางแผน การดำเนินงาน จนถึงการรับผลประโยชน์ร่วมกัน (ศราวาสดี นวกัณฑ์วรกุล และดวงเงิน ชื้อภักดี, 2564)

เมื่อสังเคราะห์วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง พบว่า งานศึกษาการจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่ผ่านมาให้ความสำคัญกับการวิเคราะห์ศักยภาพ สภาพแวดล้อม และการกำหนดแนวทางพัฒนาพื้นที่เป็น

สำคัญ ตัวอย่างเช่น งานของศราวาสดี นวกัณห์วรกุล และดวงเงิน ชื่อภักดี (2564) ใช้การวิจัยเชิงคุณภาพโดยวิเคราะห์ SWOT-TOWS ร่วมกับการสัมภาษณ์เชิงลึกและการสนทนากลุ่ม จึงมิได้มุ่งทดสอบอำนาจพยากรณ์ขององค์ประกอบการจัดการท่องเที่ยวที่มีต่อผลลัพธ์ของการจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมด้วยการวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณ ยังขาดการวิเคราะห์เชิงประจักษ์ว่าปัจจัยด้านการจัดการท่องเที่ยวและหลักพุทธธรรมส่งผลต่อการจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอย่างไร รวมถึงยังขาดรูปแบบบูรณาการที่สามารถนำไปใช้ในระดับเทศบาลได้อย่างเป็นระบบ และประเด็นต่อมาแม้มีการประยุกต์หลักสี่ပါး 4 กับการจัดการการท่องเที่ยวเชิงพระพุทธศาสนา แต่การศึกษาดังกล่าวมุ่งศึกษาการจัดการท่องเที่ยวในบริบทและใช้วิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (พระครูสมุห์วิจิตรวิทย์ อคคปัญโญ และคณะ, 2568) ซึ่งยังไม่ปรากฏการเชื่อมโยงหลักสี่ပါး 4 เข้ากับกรอบองค์ประกอบการจัดการท่องเที่ยว การมีส่วนร่วมของชุมชน และผลลัพธ์ของการจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในแบบจำลองเดียวกันอย่างเป็นระบบ และประเด็นสุดท้าย แม้เอกสารแผนพัฒนาท้องถิ่นและงานศึกษาเกี่ยวกับชุมชนปากแพร่จะสะท้อนศักยภาพและปัญหาของพื้นที่แต่ยังไม่ปรากฏหลักฐานเชิงประจักษ์ที่ทดสอบร่วมกันว่า องค์ประกอบการจัดการท่องเที่ยวและหลักสี่ပါး 4 ส่งผลต่อการจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมได้มากน้อยเพียงใด รวมทั้งยังขาดรูปแบบบูรณาการที่เชื่อมโยงหลักพุทธธรรม การมีส่วนร่วมของชุมชน และกระบวนการบริหารจัดการในระดับเทศบาล แม้งานวิจัยด้านการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมจะให้ความสำคัญกับทุนทางวัฒนธรรม การมีส่วนร่วมของชุมชนและการพัฒนาอย่างยั่งยืน แต่การนำหลักพุทธธรรมมาแปลงเป็นกรอบการจัดการท่องเที่ยวในระดับเทศบาลยังมีอยู่อย่างจำกัด โดยเฉพาะหลักสี่ပါး 4 ซึ่งสามารถประยุกต์เป็นเกณฑ์ความเหมาะสมของการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมได้อย่างเป็นรูปธรรม ได้แก่ อาวาสสี่ပါးในฐานะการจัดพื้นที่และสภาพแวดล้อมที่เหมาะสม อาหารสี่ပါးในฐานะการพัฒนาอาหารและบริการพื้นที่ปลอดภัยและมีคุณค่า ธรรมสี่ပါးในฐานะการสื่อสารและถ่ายทอดความหมายทางวัฒนธรรมอย่างถูกต้อง และบุคคลสี่ပါးในฐานะการพัฒนาบุคลากร ผู้นำชุมชน พระสงฆ์ ผู้ประกอบการและเครือข่ายภาคีให้เป็นเจ้าบ้านที่มีความรู้ จิตบริการ และคุณธรรม

การวิจัยครั้งนี้จึงนำแนวคิดองค์ประกอบการจัดการท่องเที่ยวของกนกานต์ แก้วนุช (2564) ประกอบด้วย การพิจารณากิจกรรมการท่องเที่ยว การกำหนดแผนงานและกฎระเบียบ การบริหารจัดการชุมชน และการประเมินผลและแก้ไขปัญหา มาใช้เป็นกรอบอธิบายกระบวนการบริหารจัดการ ควบคู่กับการสังเคราะห์หลักสี่ပါး 4 เป็นกรอบเชิงประยุกต์ 4 ด้านตามนิยามเชิงปฏิบัติการของงานวิจัย ได้แก่ อาวาสสี่ပါး อาหารสี่ပါး ธรรมสี่ပါး และบุคคลสี่ပါး (ม.ม.อ. (ไทย) มจร. 1/109/269-275) โดยพิจารณาผลลัพธ์ของการจัดการใน 4 มิติ คือ การเป็นแหล่งท่องเที่ยวคุณภาพ การเพิ่มมูลค่าทางเศรษฐกิจอย่างสมดุล การกระจายรายได้และผลประโยชน์ และการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนบนพื้นฐานอัตลักษณ์และวิถีไทย (กนกานต์ แก้วนุช, 2564) เพื่อศึกษาปัจจัยด้านองค์ประกอบการจัดการท่องเที่ยวและหลักสี่ပါး 4 ที่ส่งผลต่อการจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของเทศบาลเมืองกาญจนบุรี ผลการวิจัยจะช่วยเติมเต็มช่องว่างเชิงประจักษ์ด้วยหลักฐานทางสถิติ เติมเต็มช่องว่างเชิงทฤษฎีด้วยการเชื่อมหลักพุทธธรรมกับกรอบการจัดการท่องเที่ยว และเติมเต็มช่องว่างเชิงบริบทด้วยรูปแบบการบริหารจัดการที่สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในระดับเทศบาลได้อย่างเป็นระบบ

ด้วยเหตุนี้ การวิจัยนี้จึงมุ่งศึกษาการจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของเทศบาลเมืองกาญจนบุรี วิเคราะห์ปัจจัยด้านองค์ประกอบการจัดการท่องเที่ยวและหลักสัปปายะ 4 ที่ส่งผลกับการจัดการดังกล่าว และสังเคราะห์รูปแบบการบูรณาการหลักสัปปายะ 4 เพื่อส่งเสริมการจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมให้มีคุณภาพ สร้างมูลค่าทางเศรษฐกิจอย่างสมดุล กระจายรายได้อย่างเป็นธรรม และธำรงรักษาอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชุมชนอย่างยั่งยืน

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาการจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของเทศบาลเมืองกาญจนบุรี
2. เพื่อศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อการจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของเทศบาลเมืองกาญจนบุรี
3. เพื่อนำเสนอการบูรณาการหลักพุทธธรรมเพื่อส่งเสริมการจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของเทศบาลเมืองกาญจนบุรี

ระเบียบวิธีวิจัย

การวิจัยเป็นแบบผสมวิธีขั้นตอนอธิบายตามลำดับ (Sequential Explanatory Mixed-Methods Design) โดยดำเนินการวิจัยเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพตามลำดับ เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ลึกซึ้งและครบถ้วน ดำเนินการ 3 ระยะ ได้แก่ ระยะที่ 1 เก็บและวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณเพื่อระบุระดับและปัจจัยที่ส่งผล ระยะที่ 2 ใช้ผลเชิงปริมาณกำหนดประเด็นสัมภาษณ์เชิงลึกเพื่ออธิบายเหตุผลและบริบท และระยะที่ 3 สันทนากลุ่มเฉพาะเพื่อตรวจสอบการตีความและสังเคราะห์รูปแบบบูรณาการ การเชื่อมข้อมูลเกิดทั้งในขั้นเลือกประเด็นสัมภาษณ์และขั้นตอนจัดทำข้อสรุประหว่างผลเชิงปริมาณกับเชิงคุณภาพ โดยใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือหลักและวิเคราะห์ด้วยสถิติเชิงพรรณนาและเชิงอนุมาน ขณะที่การวิจัยเชิงคุณภาพใช้การสัมภาษณ์เชิงลึกกับกลุ่มย่อยที่คัดเลือกแบบเจาะจง เครื่องมือที่ใช้ ได้แก่ แนวคำถามสัมภาษณ์และแบบบันทึกภาคสนาม ข้อมูลทั้งสองชุดถูกนำมาวิเคราะห์เปรียบเทียบและบูรณาการเพื่อสังเคราะห์ข้อค้นพบและสรุปผลอย่างเป็นระบบ โดยมีรายละเอียดดังนี้

1. รูปแบบของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยแบบผสมวิธี (Mixed Methods Research) โดยดำเนินการวิจัยเชิงปริมาณร่วมกับการวิจัยเชิงคุณภาพ เพื่อศึกษาการจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของเทศบาลเมืองกาญจนบุรี ศึกษาปัจจัยที่ส่งผลกับการจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม และนำเสนอการบูรณาการหลักพุทธธรรมเพื่อส่งเสริมการจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม โดยใช้แนวคิดองค์ประกอบการจัดการการท่องเที่ยวและหลักพุทธธรรมสัปปายะ 4 เป็นกรอบแนวคิดในการวิจัย พื้นที่วิจัย คือ เทศบาลเมืองกาญจนบุรี จังหวัดกาญจนบุรี

2. ประชากรกลุ่มตัวอย่าง และผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

ประชากรเชิงปริมาณคือประชาชนในเขตเทศบาลเมืองกาญจนบุรี 23,808 คน กำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างตามสูตรของ Yamane (1973) ที่ระดับความคลาดเคลื่อน .05 ได้ 394 คน ใช้การสุ่มแบบแบ่งชั้นตามสัดส่วน โดยกำหนดชุมชนทั้ง 27 แห่งเป็นชั้นภูมิ จัดสรรจำนวนตัวอย่างตามสัดส่วนประชากรของแต่ละชุมชน แล้วสุ่มอย่างง่ายภายในแต่ละชุมชน

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ 18 รูปหรือคน โดยเกณฑ์การคัดเลือกเฉพาะบุคคลที่มีบทบาท มีประสบการณ์ และมีความรู้เกี่ยวกับการจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในพื้นที่ คัดเลือกแบบเจาะจงเพื่อให้ครอบคลุม 5 กลุ่ม ได้แก่ นักวิชาการ/ผู้ปฏิบัติงานด้านพระพุทธศาสนา 4 รูปหรือคน ผู้บริหารหรือผู้กำหนดนโยบาย 3 คน นักวิชาการด้านรัฐประศาสนศาสตร์ 3 คน เจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานระดับพื้นที่ 4 คน และผู้ประกอบการหรือผู้เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว 4 คน ผู้ทรงคุณวุฒิสำหรับการสนทนากลุ่ม 10 รูปหรือคน โดยการคัดเลือกจากผู้มีความรู้ด้านพระพุทธศาสนา การบริหารท้องถิ่น การท่องเที่ยว และบริบทพื้นที่ เพื่อให้ตรวจสอบรูปแบบได้จากหลายมุมมอง

3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

1) เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสอบถาม ซึ่งแบ่งออกเป็น 4 ตอน ประกอบด้วย (1) แบบสอบถามเกี่ยวกับปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม (2) แบบสอบถามเกี่ยวกับองค์ประกอบการจัดการท่องเที่ยว (3) แบบสอบถามเกี่ยวกับหลักสัปปายะ 4 และ (4) แบบสอบถามเกี่ยวกับการจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของเทศบาลเมืองกาญจนบุรี ผลการตรวจสอบความเชื่อมั่นของแบบสอบถามตามวิธีของครอนบาค (Cronbach) โดยใช้สัมประสิทธิ์แอลฟา (α) พบว่า แบบสอบถามทั้งฉบับมีค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ 0.984

2) แบบสัมภาษณ์เชิงลึกแบบกึ่งโครงสร้าง (Semi-structured Interview) สำหรับเก็บข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

3) แนวทางการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion Guide) เพื่อยืนยันผลการศึกษา และสังเคราะห์รูปแบบการบูรณาการหลักพุทธธรรมเพื่อส่งเสริมการจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

4. การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงปริมาณดำเนินการโดยแจกแบบสอบถามให้แก่กลุ่มตัวอย่างจำนวน 394 คนในพื้นที่เทศบาลเมืองกาญจนบุรี และตรวจสอบความครบถ้วนของข้อมูลก่อนนำไปวิเคราะห์ ส่วนการเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพดำเนินการโดยสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญทั้ง 18 รูปหรือคน และจัดการสนทนากลุ่มเฉพาะกับผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 10 รูปหรือคน เพื่อตรวจสอบการตีความ ยืนยันความเหมาะสมของรูปแบบ และสังเคราะห์ข้อเสนอเชิงนโยบายสำหรับการพัฒนารูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

5. การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ ข้อมูลทั่วไปวิเคราะห์ด้วยความถี่และร้อยละ ส่วนระดับความคิดเห็นวิเคราะห์ด้วยค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ทดสอบความสัมพันธ์ด้วยสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์

เพียร์สัน และตรวจสอบข้อตกลงของการถดถอย ได้แก่ normality, linearity, independence of errors, homoscedasticity, multicollinearity และ outliers จากนั้นวิเคราะห์อำนาจพยากรณ์ด้วยการถดถอยพหุคูณแบบขั้นตอน โดยกำหนดนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ทั้งนี้ ผลการวิเคราะห์ใช้แสดงความสัมพันธ์เชิงพยากรณ์ มิใช่ความสัมพันธ์เชิงเหตุและผล

การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ ใช้การวิเคราะห์เนื้อหา โดยจัดระเบียบและจำแนกข้อมูลเป็นหมวดหมู่ ตัดข้อมูลซ้ำ เชื่อมโยงข้อค้นพบกับกรอบแนวคิด และสังเคราะห์ประเด็นร่วม เพื่อนำมาอธิบายและสนับสนุนผลการวิจัยเชิงปริมาณ

ผลการวิจัย

วัตถุประสงค์ข้อที่ 1 เพื่อศึกษาการจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของเทศบาลเมืองกาญจนบุรี

ผลการวิจัยการจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของเทศบาลเมืองกาญจนบุรี จากความคิดเห็นของประชาชนในพื้นที่ จำนวน 394 คน พบว่า โดยภาพรวมมีการจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ทุกด้านมีผลการดำเนินงานอยู่ในระดับมาก โดยด้านการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนบนพื้นฐานอัตลักษณ์และวิถีไทยมีค่าเฉลี่ยสูงสุด รองลงมา ได้แก่ ด้านการเป็นแหล่งท่องเที่ยวคุณภาพ ด้านการกระจายรายได้และผลประโยชน์จากการท่องเที่ยวสู่ทุกพื้นที่และทุกภาคส่วน และด้านการเพิ่มมูลค่าทางเศรษฐกิจของอุตสาหกรรมท่องเที่ยวอย่างสมดุล ตามลำดับ ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ระดับการจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของเทศบาลเมืองกาญจนบุรี (n = 394)

การจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของเทศบาลเมืองกาญจนบุรี	ระดับปฏิบัติการ		
	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
1. ด้านการเป็นแหล่งท่องเที่ยวคุณภาพ	3.70	0.83	มาก
2. ด้านการเพิ่มมูลค่าทางเศรษฐกิจของอุตสาหกรรมท่องเที่ยวอย่างสมดุล	3.59	0.88	มาก
3. ด้านการกระจายรายได้และผลประโยชน์จากการท่องเที่ยวสู่ทุกพื้นที่และทุกภาคส่วน	3.66	0.85	มาก
4. ด้านการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนบนพื้นฐานอัตลักษณ์และวิถีไทย	3.85	0.80	มาก
ภาพรวม	3.70	0.84	มาก

จากตารางที่ 1 พบว่า การจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของเทศบาลเมืองกาญจนบุรีโดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = 3.70, S.D. = 0.84) โดยด้านการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนบนพื้นฐานอัตลักษณ์และวิถีไทยมีค่าเฉลี่ยสูงสุด ($\bar{X}$ = 3.85) สะท้อนให้เห็นว่าเทศบาลเมืองกาญจนบุรีให้ความสำคัญกับการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวบนฐานอัตลักษณ์ วัฒนธรรม และวิถีชีวิตของชุมชน ควบคู่กับการอนุรักษ์ทรัพยากรทางวัฒนธรรม การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน และการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่ายในพื้นที่ ขณะที่

ด้านการเพิ่มมูลค่าทางเศรษฐกิจของอุตสาหกรรมท่องเที่ยวอย่างสมดุลมีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด ($\bar{X} = 3.59$) แม้ว่าจะยังอยู่ในระดับมาก แต่สะท้อนให้เห็นว่ายังมีโอกาสในการพัฒนาด้านการสร้างมูลค่าเพิ่มของสินค้าและบริการ การตลาดเชิงสร้างสรรค์ และการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีเพื่อเพิ่มศักยภาพทางเศรษฐกิจของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

ผลการวิจัยเชิงคุณภาพสนับสนุนผลการวิจัยเชิงปริมาณ โดยผู้ให้ข้อมูลสำคัญมีความเห็นสอดคล้องกันว่า การจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมควรให้ความสำคัญกับการอนุรักษ์และสืบสานอัตลักษณ์ของท้องถิ่นผ่านกิจกรรมเชิงประสบการณ์ การสร้างจิตสำนึกด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม การส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชน และการสื่อสารคุณค่าทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมอย่างเหมาะสม เพื่อสร้างประสบการณ์ที่มีคุณค่าแก่ผู้มาเยือนและนำไปสู่การพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

วัตถุประสงค์ข้อที่ 2 เพื่อศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อการจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของเทศบาลเมืองกาญจนบุรี

ผลการวิจัยตามสมมติฐาน พบว่า

สมมติฐานที่ 1 องค์ประกอบการจัดการท่องเที่ยว ประกอบด้วย ด้านการพิจารณากิจกรรมการท่องเที่ยว ด้านการกำหนดแผนงานและกฎระเบียบ ด้านการบริหารจัดการชุมชน และด้านการประเมินผลการแก้ปัญหา อย่างน้อย 1 ด้าน มีความสัมพันธ์เชิงพยากรณ์กับการจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของเทศบาลเมืองกาญจนบุรี ดังแสดงในตารางที่ 2

ตารางที่ 2 ผลการวิเคราะห์ถดถอยพหุคูณขององค์ประกอบการจัดการท่องเที่ยวที่มีความสัมพันธ์เชิงพยากรณ์กับการจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของเทศบาลเมืองกาญจนบุรี

องค์ประกอบการจัดการท่องเที่ยว	B	Std.Error	Beta	t	Sig.
ค่าคงที่ (Constant)	1.104	0.218		5.064	< .001
ด้านการบริหารจัดการชุมชน (X1_3)	0.263	0.034	0.318	7.735**	< .001
ด้านการประเมินผลการแก้ปัญหา (X1_4)	0.229	0.033	0.289	6.939**	< .001
ด้านการพิจารณากิจกรรมการท่องเที่ยว (X1_1)	0.181	0.037	0.216	4.892**	< .001
ด้านการกำหนดแผนงานและกฎระเบียบ (X1_2)	0.134	0.039	0.154	3.436**	.001

Multiple R = 0.686, $R^2 = 0.471$, Adjusted $R^2 = 0.466$, Std. Error = 0.479, $F = 86.214$, $p < .001$

** มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

จากตารางที่ 2 พบว่า องค์ประกอบการจัดการท่องเที่ยวทั้ง 4 ด้านร่วมกันพยากรณ์การจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมได้อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 โดยมี Multiple R = 0.686, $R^2 = 0.471$ และ Adjusted $R^2 = 0.466$ แสดงว่าสามารถอธิบายความแปรปรวนภายหลังการปรับแก้ได้ร้อยละ 46.60 เมื่อพิจารณาค่าน้ำหนักการพยากรณ์มาตรฐาน พบว่า การบริหารจัดการชุมชนมีค่าสูงสุด ($\beta = 0.318$) รองลงมา คือการประเมินผลการแก้ปัญหา ($\beta = 0.289$) การพิจารณากิจกรรมการท่องเที่ยว ($\beta = 0.216$) และการกำหนดแผนงานและกฎระเบียบ ($\beta = 0.154$) ตามลำดับ

ผลการวิจัยเชิงคุณภาพสนับสนุนผลการวิจัยเชิงปริมาณ โดยพบว่า เทศบาลเมืองกาญจนบุรีให้ความสำคัญกับการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและสิ่งอำนวยความสะดวกด้านการท่องเที่ยว การอนุรักษ์และต่อยอดทุนทางวัฒนธรรมผ่านการเล่าเรื่อง (Storytelling) การพัฒนากิจกรรมที่สะท้อนอัตลักษณ์ของท้องถิ่น ตลอดจนการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชน วัด ภาครัฐ และภาคเอกชน (เครือข่าย บวร) ในการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยว ส่งผลให้การจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมสามารถตอบสนองทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม และการอนุรักษ์วัฒนธรรมได้อย่างเหมาะสม

สามารถเขียนสมการพยากรณ์ได้ดังนี้

$$\hat{Y} = 1.104 + 0.263(X1_3) + 0.229(X1_4) + 0.181(X1_1) + 0.134(X1_2)$$

$$Zy = 0.318Zx1_3 + 0.289Zx1_4 + 0.216Zx1_1 + 0.154Zx1_2$$

สมมติฐานที่ 2 หลักพุทธธรรมตามหลักสี่ปายะ 4 ประกอบด้วย ด้านบุคคลสี่ปายะ ด้านอาวาสสี่ปายะ ด้านธรรมสี่ปายะ และด้านอาหารสี่ปายะ อย่างน้อย 1 ด้าน มีความสัมพันธ์เชิงพยากรณ์กับการจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของเทศบาลเมืองกาญจนบุรี ดังแสดงในตารางที่ 3

ตารางที่ 3 ผลการวิเคราะห์ถดถอยพหุคูณของหลักสี่ปายะ 4 ที่มีความสัมพันธ์เชิงพยากรณ์กับการจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของเทศบาลเมืองกาญจนบุรี

หลักสี่ปายะ 4	B	Std.Error	Beta	t	Sig.
ค่าคงที่ (Constant)	1.126	0.205		5.493	< .001
ด้านบุคคลสี่ปายะ (X2_4)	0.268	0.036	0.341	7.444**	< .001
ด้านอาวาสสี่ปายะ (X2_1)	0.192	0.038	0.248	5.053**	< .001
ด้านธรรมสี่ปายะ (X2_3)	0.161	0.037	0.201	4.351**	< .001
ด้านอาหารสี่ปายะ (X2_2)	0.121	0.040	0.148	3.025**	.003

Multiple R = 0.662, R² = 0.438, Adjusted R² = 0.433, Std. Error = 0.501, F = 75.286, p < .001

** มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

จากตารางที่ 3 พบว่า หลักสี่ปายะ 4 มีความสัมพันธ์เชิงพยากรณ์กับการจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของเทศบาลเมืองกาญจนบุรีอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 โดยเรียงลำดับค่าน้ำหนักการพยากรณ์มาตรฐานจากมากไปน้อย ได้แก่ ด้านบุคคลสี่ปายะ ($\beta = 0.341$) ด้านอาวาสสี่ปายะ ($\beta = 0.248$) ด้านธรรมสี่ปายะ ($\beta = 0.201$) และด้านอาหารสี่ปายะ ($\beta = 0.148$) ตามลำดับ ผลการวิเคราะห์หาค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์พหุคูณ (Multiple R) เท่ากับ 0.662 ค่าสัมประสิทธิ์การตัดสินใจ (R²) เท่ากับ 0.438 และค่าสัมประสิทธิ์การตัดสินใจที่ปรับแล้ว (Adjusted R²) เท่ากับ 0.433 แสดงว่า หลักสี่ปายะ 4 สามารถร่วมกันอธิบายความแปรปรวนภายหลังการปรับแก้ได้ร้อยละ 43.30

สามารถเขียนสมการพยากรณ์ได้ดังนี้

$$\hat{Y} = 1.126 + 0.268(X2_4) + 0.192(X2_1) + 0.161(X2_3) + 0.121(X2_2)$$

$$Zy = 0.341Zx2_4 + 0.248Zx2_1 + 0.201Zx2_3 + 0.148Zx2_2$$

วัตถุประสงค์ข้อที่ 3 เพื่อนำเสนอการบูรณาการหลักพุทธธรรมเพื่อส่งเสริมการจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของเทศบาลเมืองกาญจนบุรี

ผลการสังเคราะห์ข้อมูลจากการวิจัยเชิงปริมาณร่วมกับการสัมภาษณ์เชิงลึก และการสนทนากลุ่มเฉพาะ พบว่า การส่งเสริมการจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของเทศบาลเมืองกาญจนบุรี ควรบูรณาการองค์ประกอบการจัดการท่องเที่ยวเข้ากับหลักพุทธธรรมตามหลักสัปปายะ 4 เพื่อให้เกิดการพัฒนาการท่องเที่ยวที่มีคุณภาพ สมดุล และยั่งยืน โดยสามารถอธิบายความสัมพันธ์ได้ดังนี้

1. ด้านอवासสัปปายะ (สถานที่เหมาะสม) มุ่งพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวให้มีความสะอาด เป็นระเบียบ ปลอดภัย มีภูมิทัศน์ที่เหมาะสม และสามารถอำนวยความสะดวกแก่นักท่องเที่ยว การบูรณาการร่วมกับองค์ประกอบจัดการท่องเที่ยวด้านการพิจารณากิจกรรมการท่องเที่ยว และด้านการกำหนดแผนงานและกฎระเบียบ ช่วยให้การออกแบบกิจกรรม การอนุรักษ์โบราณสถาน และการจัดการพื้นที่เป็นไปอย่างเหมาะสมกับคุณค่าทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม ส่งผลให้แหล่งท่องเที่ยวมีความพร้อมและสร้างความประทับใจแก่ผู้มาเยือน

2. ด้านอาหารสัปปายะ (อาหารเหมาะสม) มุ่งส่งเสริมอาหารพื้นถิ่นที่สะอาด ปลอดภัย ได้มาตรฐาน และสะท้อนอัตลักษณ์ของชุมชน การบูรณาการกับการบริหารจัดการชุมชน ช่วยให้เกิดการสร้างรายได้แก่ผู้ประกอบการท้องถิ่น สนับสนุนเศรษฐกิจฐานราก และเพิ่มคุณค่าให้การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมผ่านภูมิปัญญาด้านอาหารของชุมชน

3. ด้านธรรมสัปปายะ (การสื่อสารที่เหมาะสม) มุ่งพัฒนาการสื่อสาร การให้ข้อมูล การถ่ายทอดประวัติศาสตร์ และการสร้างความเข้าใจที่ถูกต้องแก่ผู้มาเยือน การบูรณาการร่วมกับการประเมินผลและการแก้ไขปัญหา ช่วยให้หน่วยงานภาครัฐ ชุมชน และผู้ประกอบการสามารถแลกเปลี่ยนความคิดเห็น รับฟังข้อเสนอแนะ และพัฒนาการท่องเที่ยวบนพื้นฐานของการมีส่วนร่วมและความเข้าใจร่วมกัน

4. ด้านบุคคลสัปปายะ (บุคคลเหมาะสม) มุ่งพัฒนาศักยภาพบุคลากรด้านการท่องเที่ยว ผู้นำชุมชน มัคคุเทศก์ พระสงฆ์ และเครือข่ายภาคี ให้มีความรู้ ความสามารถ คุณธรรม จิตบริการ และความเป็นเจ้าบ้านที่ดี การบูรณาการร่วมกับการบริหารจัดการชุมชน ส่งเสริมให้เกิดความร่วมมือของทุกภาคส่วนในการอนุรักษ์ทรัพยากรทางประวัติศาสตร์ ถ่ายทอดคุณค่าทางวัฒนธรรม และสร้างประสบการณ์การท่องเที่ยวที่มีคุณค่าแก่ผู้มาเยือน

จากการสังเคราะห์ข้อมูลทั้งหมด ผู้วิจัยพบว่า การจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่มีประสิทธิภาพมิได้อาศัยเพียงการบริหารจัดการขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเท่านั้น แต่ต้องอาศัยการบูรณาการระหว่างองค์ประกอบจัดการท่องเที่ยวกับหลักสัปปายะ 4 โดยเฉพาะ การบริหารจัดการชุมชน และบุคคลสัปปายะ ซึ่งเป็นปัจจัยที่มีค่าน้ำหนักการพยากรณ์สูงสุดจากผลการวิจัยเชิงปริมาณ ขณะที่ผลการวิจัยเชิงคุณภาพยืนยันว่า ความร่วมมือของชุมชน การมีผู้นำที่เข้มแข็ง การมีบุคลากรที่มีจิตบริการ และการจัดสภาพแวดล้อมที่เหมาะสม เป็นกลไกสำคัญในการยกระดับการจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมให้เกิดคุณค่าทางเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และการอนุรักษ์มรดกท้องถิ่นอย่างยั่งยืน

อภิปรายผลการวิจัย

จากผลการวิจัยเรื่อง “การบูรณาการหลักพุทธธรรมเพื่อส่งเสริมการจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของเทศบาลเมืองกาญจนบุรี” พบประเด็นสำคัญที่สะท้อนถึงการจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของเทศบาลเมืองกาญจนบุรี ผู้วิจัยจึงนำผลการศึกษามาอภิปรายเชื่อมโยงกับแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยอภิปรายตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย ดังนี้

อภิปรายผลการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 พบว่า การจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมโดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.70$, S.D. = 0.84) โดยการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนบนพื้นฐานอัตลักษณ์และวิถีไทยมีค่าเฉลี่ยสูงสุด ($\bar{X} = 3.85$, S.D. = 0.80) สะท้อนว่าอัตลักษณ์ ประวัติศาสตร์ วิถีชีวิต และภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นฐานสำคัญของความน่าสนใจและความยั่งยืนของพื้นที่ ข้อค้นพบนี้ได้สะท้อนเพียงว่าประชาชนมีความคิดเห็นเชิงบวกต่อการดำเนินงานของเทศบาล แต่ยังแสดงให้เห็นว่า ผู้ตอบแบบสอบถามให้ความสำคัญกับการรักษาคุณค่าทางประวัติศาสตร์ วิถีชีวิต และอัตลักษณ์ของชุมชนควบคู่กับการใช้ประโยชน์ทางเศรษฐกิจจากการท่องเที่ยว

ผลดังกล่าวอธิบายได้จากลักษณะเฉพาะของเทศบาลเมืองกาญจนบุรี ซึ่งมีทุนทางวัฒนธรรมเชื่อมโยงกันหลายมิติ ได้แก่ ชุมชนดั้งเดิม ศาสนสถาน อาคารประวัติศาสตร์ วิถีชีวิตริมแม่น้ำ อาหารพื้นถิ่น และความทรงจำของชุมชน ททรัพยากรเหล่านี้มิได้เป็นเพียงสิ่งดึงดูดนักท่องเที่ยวแต่เป็นส่วนหนึ่งของชีวิตและอัตลักษณ์ของประชาชนในพื้นที่ การจัดการท่องเที่ยวที่ประชาชนยอมรับจึงต้องสร้างสมดุลระหว่างการอนุรักษ์กับการสร้างมูลค่า มิใช่มุ่งเพิ่มจำนวนนักท่องเที่ยวหรือรายได้เพียงด้านเดียว ข้อค้นพบนี้สอดคล้องกับกนกานต์ แก้วนุช (2564) ซึ่งอธิบายว่า การจัดการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนต้องเชื่อมโยงทรัพยากรท้องถิ่น กระบวนการบริหาร และการมีส่วนร่วมของชุมชนเข้าด้วยกัน รวมทั้งสอดคล้องกับภูษิต ภูษานี, ธวัชชัย ประหยดวงศ์ และชนกนันท์ นราแก้ว (2560) ที่พบว่า ชุมชนปากแพรกมีศักยภาพด้านการท่องเที่ยว แต่การพัฒนากิจกรรมต้องสอดคล้องกับโครงสร้างและบริบทของชุมชน ผลการศึกษานี้ขยายข้อค้นพบเดิมโดยชี้ว่าประชาชนมิได้ให้ความสำคัญเฉพาะศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยว แต่ให้ความสำคัญสูงสุดกับความยั่งยืนที่ตั้งอยู่บนอัตลักษณ์และวิถีไทย ดังนั้นเทศบาลเมืองกาญจนบุรีจึงควรกำหนดความสำเร็จของการจัดการการท่องเที่ยวให้ครอบคลุมทั้งคุณภาพแหล่งท่องเที่ยว รายได้ของชุมชน ความเป็นธรรมในการกระจายผลประโยชน์ การอนุรักษ์ทรัพยากรวัฒนธรรม และคุณภาพชีวิตของประชาชน การใช้เพียงจำนวนผู้มาเยือนหรือรายได้จากการท่องเที่ยวเป็นตัวชี้วัดอาจไม่เพียงพอและอาจนำไปสู่การใช้ทุนวัฒนธรรมเกินขีดความสามารถของพื้นที่

อภิปรายผลการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 พบว่า องค์ประกอบการจัดการท่องเที่ยวสามารถร่วมกันอธิบายความแปรปรวนของการจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมภายหลังการปรับแก้ได้ร้อยละ 46.60 (Adjusted $R^2 = 0.466$) โดยการบริหารจัดการชุมชนมีค่าสัมประสิทธิ์การถดถอยมาตรฐานสูงที่สุด ($\beta = 0.318$) ข้อค้นพบนี้แสดงว่า ความสำเร็จมิได้ขึ้นอยู่กับแผนงาน กฎระเบียบ หรือกิจกรรมที่เทศบาลกำหนดเพียงฝ่ายเดียว แต่ต้องทำให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมบริหารจัดการอย่างแท้จริง เนื่องจากทรัพยากรทางวัฒนธรรมทั้ง

ประวัติศาสตร์บอกเล่า ภูมิปัญญา อาหาร ประเพณี และวิถีชีวิตล้วนฝังอยู่ในชุมชน คนในชุมชนจึงเป็นทั้งเจ้าขององค์ความรู้และผู้ถ่ายทอดคุณค่าของพื้นที่ การเปิดโอกาสให้ร่วมตัดสินใจ ดำเนินงาน ติดตาม ประเมินผล และรับผลประโยชน์ช่วยสร้างความเป็นเจ้าของ ความไว้วางใจ และความต่อเนื่อง ขณะที่การบริหารแบบสั่งการอาจสร้างกิจกรรมได้ในระยะสั้น แต่ไม่อาจสร้างฐานความร่วมมือที่ยั่งยืน สอดคล้องกับศราวาสดี นวกัณห์วรกุล และดวงเงิน ชื้อภักดี (2564) ซึ่งพบว่า การจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมต้องอาศัยการมีส่วนร่วมของภาครัฐ ภาคเอกชน ภาคประชาชน และนักวิชาการในกระบวนการวางแผนและพัฒนา อย่างไรก็ตาม งานดังกล่าวเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพที่ใช้ SWOT-TOWS การสัมภาษณ์ และการสนทนากลุ่ม เพื่อเสนอแนวทางเชิงกลยุทธ์สำหรับเมืองเก่าสงขลา ขณะที่การวิจัยนี้ใช้การทดสอบเชิงพยากรณ์และให้หลักฐานเชิงปริมาณในบริบทเทศบาลเมืองกาญจนบุรีว่า การบริหารจัดการชุมชนเป็นองค์ประกอบที่มีน้ำหนักการพยากรณ์สูงที่สุด มิใช่เพียงข้อเสนอเชิงหลักการ เทศบาลเมืองกาญจนบุรีจึงควรปรับบทบาทจากผู้จัดกิจกรรมหลักเป็นผู้ประสานและสนับสนุนการจัดการร่วม โดยจัดตั้งคณะทำงานจากเทศบาล ชุมชน วัด ผู้ประกอบการ และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง พร้อมกำหนดอำนาจหน้าที่ ช่องทางการตัดสินใจ ระบบติดตามผล และหลักเกณฑ์การแบ่งปันผลประโยชน์อย่างชัดเจน

สำหรับหลักสแปย 4 ผลการวิจัยพบว่า หลักสแปย 4 สามารถร่วมกันอธิบายความแปรปรวนของการจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมภายหลังการปรับแก้ได้ร้อยละ 43.30 ($\text{Adjusted } R^2 = 0.433$) โดยบุคคลสแปยมีค่าน้ำหนักการพยากรณ์มาตรฐานสูงสุด ($\beta = 0.341$) รองลงมาคืออवासสแปย ($\beta = 0.248$) ธรรมสแปย ($\beta = 0.201$) และอาหารสแปย ($\beta = 0.148$) ผลนี้สะท้อนว่าคนเป็นกลไกสำคัญในการเปลี่ยนทรัพยากรทางวัฒนธรรมให้เป็นประสบการณ์การท่องเที่ยวที่มีคุณภาพ เพราะบุคลากรและคนในชุมชนทำหน้าที่ต้อนรับ ให้ข้อมูล ถ่ายทอดความหมาย ประสานความร่วมมือ และแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้า บุคคลสแปยจึงมิได้หมายถึงเพียงจำนวนบุคลากรที่เพียงพอ แต่รวมถึงการมีบุคคลที่เหมาะสม มีความรู้เกี่ยวกับพื้นที่ มีจิตสำนึกในการบริการ มีคุณธรรม และสร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างนักท่องเที่ยวกับชุมชน แม้พื้นที่จะมีสภาพแวดล้อม อาหาร และสิ่งอำนวยความสะดวกที่ดี แต่หากผู้ให้บริการขาดความรู้หรือถ่ายทอดเรื่องราวคลาดเคลื่อน คุณค่าของประสบการณ์ทางวัฒนธรรมย่อมลดลง จึงทำให้บุคคลสแปยมีค่าน้ำหนักการพยากรณ์มาตรฐานสูงกว่าองค์ประกอบอื่น สอดคล้องกับพระครูสมุห์วิธวินท์ อคฺคฺปญฺโญ และคณะ (2568) ซึ่งพบว่า หลักสแปย 4 สามารถใช้ส่งเสริมการจัดการท่องเที่ยวเชิงพระพุทธศาสนา โดยเชื่อมโยงความเหมาะสมของสถานที่ อาหาร บุคคล และธรรมะเข้ากับประสบการณ์ของผู้มาเยือน อย่างไรก็ตาม งานดังกล่าวเป็นการท่องเที่ยวระดับวัดด้วยวิธีเชิงคุณภาพ ส่วนการวิจัยนี้ประยุกต์หลักสแปย 4 กับการจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมระดับเทศบาล และวิเคราะห์ความสามารถในการอธิบายความแปรปรวนด้วยข้อมูลเชิงปริมาณ จึงขยายขอบเขตการประยุกต์หลักสแปยจากพื้นที่ศาสนสถานสู่ระบบการจัดการท่องเที่ยวของท้องถิ่น เทศบาลเมืองกาญจนบุรีควรพัฒนาคนควบคู่กับสถานที่ โดยจัดทำฐานความรู้ทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม พัฒนามัคคุเทศก์ท้องถิ่น ยกกระดับทักษะการสื่อความหมาย ส่งเสริมจริยธรรมการบริการ และสร้างเครือข่ายเจ้าบ้านที่ดี

อภิปรายผลการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 พบว่า ผลการวิจัยเสนอให้บูรณาการหลักสี่ပါเยะ 4 ได้แก่ อาวาสสี่ပါเยะ อาหารสี่ပါเยะ ธรรมสี่ပါเยะ และบุคคลสี่ပါเยะ เข้ากับกระบวนการจัดการท่องเที่ยว 4 ด้าน ได้แก่ การพิจารณาและออกแบบกิจกรรมการท่องเที่ยว การกำหนดแผนงานและกฎระเบียบ การบริหารจัดการชุมชน และการประเมินผลและแก้ไขปัญหา โดยหลักสี่ပါเยะ 4 ทำหน้าที่เป็นเกณฑ์กำกับคุณภาพของสถานที่ อาหารและบริการ การสื่อสาร และบุคลากร ขณะที่องค์ประกอบการจัดการท่องเที่ยวทำหน้าที่เปลี่ยนเกณฑ์ดังกล่าวให้เป็นแผนงาน การดำเนินงาน และการปรับปรุงอย่างต่อเนื่อง ทั้งสองส่วนเชื่อมโยงกันผ่านการมีส่วนร่วมของเทศบาล ชุมชน วัด ผู้ประกอบการ และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง อันนำไปสู่รูปแบบสี่ပါเยะ-การมีส่วนร่วม-การจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ข้อค้นพบดังกล่าวอธิบายได้ว่า อาวาสสี่ပါเยะกำกับคุณภาพของพื้นที่ในด้านความสะอาด ความปลอดภัย การเข้าถึง และความเหมาะสมของสภาพแวดล้อม อาหารสี่ပါเยะเชื่อมโยงอาหารพื้นถิ่น มาตรฐานบริการ และการสร้างรายได้แก่ชุมชน ธรรมสี่ပါเยะตามนิยามเชิงปฏิบัติการของงานวิจัยทำหน้าที่กำกับให้การให้ข้อมูล การสื่อความหมาย และการถ่ายทอดเรื่องราวทางวัฒนธรรมอย่างถูกต้องและเหมาะสม ส่วนบุคคลสี่ပါเยะกำกับคุณภาพของบุคลากร เจ้าบ้าน ผู้ประกอบการ และผู้ประสานงานให้มีความรู้ คุณธรรม และจิตสำนึกในการบริการ กระบวนการจัดการทั้ง 4 ด้านจึงเป็นกลไกนำหลักสี่ပါเยะไปสู่การปฏิบัติ โดยการออกแบบกิจกรรมทำให้ทุนวัฒนธรรมกลายเป็นประสบการณ์เรียนรู้ การกำหนดแผนและกฎระเบียบช่วยป้องกันผลกระทบต่อชุมชน การบริหารจัดการชุมชนสร้างความเป็นเจ้าของและความเป็นธรรมในการรับผลประโยชน์ ส่วนการประเมินผลช่วยให้เทศบาลตรวจสอบและปรับปรุงการดำเนินงานได้อย่างต่อเนื่อง หลักสี่ပါเยะจึงทำหน้าที่ตอบคำถามว่าการจัดการที่มีคุณภาพควรเป็นอย่างไร ขณะที่กระบวนการจัดการตอบคำถามว่าจะทำให้คุณภาพดังกล่าวเกิดขึ้นได้อย่างไร

ข้อค้นพบนี้สอดคล้องกับธีระวัฒน์ แสนคำ (2560) ซึ่งศึกษาเรื่องยุทธศาสตร์การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอย่างยั่งยืนตามแนวพระพุทธศาสนาขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในจังหวัดเลย และเสนอให้เชื่อมหลักสี่ပါเยะเข้ากับสถานที่ เส้นทาง อาหาร การบริการ และการมีส่วนร่วมของประชาชน นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับพระมหาธีรวัฒน์ เสสปัญโญ (2564) ซึ่งประยุกต์หลักพุทธธรรมร่วมกับกระบวนการวางแผน การปฏิบัติ การตรวจสอบ และการปรับปรุงการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในจังหวัดเชียงราย ความสอดคล้องของงานทั้งสามอยู่ที่การมองว่า หลักพุทธธรรมจะเกิดผลต่อการจัดการท่องเที่ยวได้เมื่อถูกแปลงเป็นกระบวนการและแนวปฏิบัติทางการบริหารที่สามารถดำเนินการและประเมินผลได้ ผลการวิจัยยังสอดคล้องกับพระมหาติลกรัสมิ ฐิตจาโร และคณะ (2568) ซึ่งพบว่า หลักสี่ပါเยะ 4 สามารถประยุกต์เพื่อกำกับความสะอาด ความสะดวก ความปลอดภัย สุขอนามัยของอาหาร การถ่ายทอดความรู้ทางวัฒนธรรม และการสร้างความเข้าใจในคุณค่าอัตลักษณ์ชุมชนของแหล่งท่องเที่ยวได้ อย่างไรก็ตาม งานของธีระวัฒน์ แสนคำ (2560) และพระมหาธีรวัฒน์ เสสปัญโญ (2564) ใช้กรอบสี่ပါเยะ 7 ขณะที่การวิจัยครั้งนี้ใช้สี่ပါเยะ 4 เป็นกรอบเชิงประยุกต์ที่คัดเลือกมิติให้สอดคล้องกับภารกิจบริการของเทศบาล ความแตกต่างดังกล่าวจึงเป็นความแตกต่างด้านขอบเขตและการกำหนดตัวแปรมิใช่ความขัดแย้งในหลักการ ทั้งนี้ ไม่ควรกล่าวว่าสี่ပါเยะ 4 ครอบคลุมสาระของสี่ပါเยะ 7 ได้ทั้งหมด แต่

ควรระบุว่าเป็นกรอบที่ผู้วิจัยประยุกต์ใช้เฉพาะมิติที่สัมพันธ์กับการจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของเทศบาลเมืองกาญจนบุรี

เทศบาลเมืองกาญจนบุรีสามารถใช้หลักสัปปายะ 4 เป็นเกณฑ์ตรวจสอบคุณภาพของแผนงานและโครงการท่องเที่ยว โดยทุกโครงการควรระบุให้ชัดเจนว่าได้พัฒนาคุณภาพด้านสถานที่ อาหารและบริการ การสื่อสาร หรือบุคลากรอย่างไร เปิดโอกาสให้ชุมชนมีส่วนร่วมในขั้นตอนใด และก่อให้เกิดผลประโยชน์แก่พื้นที่ในมิติใด เทศบาลควรจัดทำตัวชี้วัดที่สามารถประเมินได้ เช่น ความสะอาดและการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว มาตรฐานอาหารพื้นถิ่น ความถูกต้องของข้อมูลทางวัฒนธรรม สมรรถนะของเจ้าบ้าน การมีส่วนร่วมของชุมชน และความเป็นธรรมในการกระจายรายได้ ตัวชี้วัดดังกล่าวสามารถนำไปใช้เพื่อยกระดับคุณภาพแหล่งท่องเที่ยว สร้างมูลค่าทางเศรษฐกิจ กระจายผลประโยชน์อย่างเป็นธรรม และรักษาอัตลักษณ์ของชุมชนอย่างยั่งยืนได้อย่างเป็นระบบ

องค์ความรู้ใหม่

ผู้วิจัยได้สรุปองค์ความรู้ที่สังเคราะห์จากการวิจัยเรื่องการบูรณาการหลักพุทธธรรมเพื่อส่งเสริมการจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของเทศบาลเมืองกาญจนบุรี ดังภาพที่ 1

ภาพที่ 1 โมเดล SPC Model

ที่มา: สังเคราะห์โดยผู้วิจัย และออกแบบภาพด้วย ChatGPT (OpenAI), 2026.

โมเดล SPC Model (Sappāya–Participation–Cultural Tourism Management Model) เป็นกรอบการจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่เชื่อมโยง 3 องค์ประกอบหลัก ได้แก่ หลักสัปายะ 4 การมีส่วนร่วม และกระบวนการจัดการท่องเที่ยว โดยมีเป้าหมายเพื่อให้การพัฒนาการท่องเที่ยวเกิดความสมดุลทั้งด้านคุณภาพ เศรษฐกิจ ชุมชน และความยั่งยืน

ในส่วนแรก หลักสัปายะ 4 ประกอบด้วย บุคคลที่เหมาะสม การสื่อสารที่เหมาะสม สถานที่ที่เหมาะสม และอาหารที่เหมาะสม ซึ่งทำหน้าที่เป็นฐานของการสร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการท่องเที่ยว จากนั้นเชื่อมเข้าสู่ การมีส่วนร่วม ของผู้เกี่ยวข้องในด้านการตัดสินใจ การดำเนินงาน การติดตาม และการรับผลประโยชน์ร่วมกัน ก่อนนำไปสู่ กระบวนการจัดการท่องเที่ยว ได้แก่ การพิจารณากิจกรรม การกำหนดแผนงานและกฎระเบียบ การบริหารจัดการชุมชน และการประเมินผลเพื่อแก้ไขปัญหา

เมื่อองค์ประกอบทั้งสามส่วนทำงานเชื่อมโยงกัน จะนำไปสู่ผลลัพธ์สำคัญ คือ การเป็นแหล่งท่องเที่ยวคุณภาพ การเพิ่มมูลค่าทางเศรษฐกิจอย่างสมดุล การกระจายรายได้และผลประโยชน์อย่างเป็นธรรม และการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนบนพื้นฐานอัตลักษณ์และวิถีไทย

สรุปและข้อเสนอแนะ

ผลการวิจัยสรุปได้ว่า การจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของเทศบาลเมืองกาญจนบุรีจะเกิดประสิทธิผลเมื่อชุมชนมีบทบาทเป็นผู้ร่วมบริหารจัดการ มิใช่เป็นเพียงผู้รับผลจากนโยบาย โดยการบริหารจัดการชุมชนเป็นองค์ประกอบที่มีค่าน้ำหนักการพยากรณ์มาตรฐานสูงที่สุด ขณะที่บุคคลสัปายะมีค่าน้ำหนักการพยากรณ์มาตรฐานสูงที่สุดในกลุ่มหลักสัปายะ 4 สะท้อนว่า คนและการมีส่วนร่วมของชุมชนเป็นกลไกหลักในการเปลี่ยนทุนทางวัฒนธรรมให้เป็นประสบการณ์การท่องเที่ยวที่มีคุณค่า องค์ความรู้สำคัญของการวิจัยคือ SPC Model ซึ่งบูรณาการหลักสัปายะ 4 การมีส่วนร่วมของชุมชน และกระบวนการจัดการท่องเที่ยวเข้าด้วยกัน โดยใช้หลักสัปายะเป็นเกณฑ์กำกับคุณภาพ การมีส่วนร่วมเป็นกลไกขับเคลื่อน และกระบวนการจัดการเป็นเครื่องมือนำไปสู่การปฏิบัติ จึงเป็นการขยายองค์ความรู้ด้านการจัดการการท่องเที่ยวเชิงพุทธจากการประยุกต์หลักธรรมในระดับศาสนสถาน ไปสู่การบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในระดับเทศบาลอย่างเป็นระบบ

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

- 1) เทศบาลเมืองกาญจนบุรีควรกำหนดนโยบายการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่ยึดชุมชนเป็นศูนย์กลาง และเปิดโอกาสให้ชุมชนมีส่วนร่วมตั้งแต่การตัดสินใจจนถึงการรับผลประโยชน์
- 2) เทศบาลเมืองกาญจนบุรีควรกำหนดหลักสัปายะ 4 เป็นกรอบพัฒนาบุคลากร สถานที่ อาหาร การบริการ และการสื่อความหมายทางวัฒนธรรม
- 3) เทศบาลเมืองกาญจนบุรีควรจัดให้มีกลไกกระจายรายได้อย่างเป็นธรรม พร้อมระบบติดตามและประเมินผลการดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง

2. ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ

- 1) เทศบาลเมืองกาญจนบุรีควรพัฒนาผลิตภัณฑ์ เส้นทาง และกิจกรรมการท่องเที่ยวจากประวัติศาสตร์ ภูมิปัญญา อาหาร ประเพณี และวิถีชีวิตของชุมชน
- 2) เทศบาลเมืองกาญจนบุรีควรพัฒนามัคคุเทศก์ท้องถิ่น ยกระดับมาตรฐานอาหารพื้นถิ่น การบริการ และทักษะการสื่อความหมายทางวัฒนธรรม
- 3) เทศบาลเมืองกาญจนบุรีควรจัดตั้งเครือข่ายความร่วมมือระหว่างเทศบาล ชุมชน วัด และผู้ประกอบการ พร้อมสนับสนุนผู้ประกอบการรายย่อยให้เข้าถึงโอกาสทางเศรษฐกิจ

3. ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

- 1) การวิจัยครั้งต่อไปควรศึกษาการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีดิจิทัลและนวัตกรรมเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมโดยชุมชน
- 2) การวิจัยครั้งต่อไปควรศึกษาพฤติกรรม ประสพการณ์ และความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวแต่ละกลุ่ม เพื่อพัฒนาการบริการให้สอดคล้องกับความต้องการ
- 3) การวิจัยครั้งต่อไปควรพัฒนาแบบจำลองสมการโครงสร้างเพื่อวิเคราะห์ความสัมพันธ์เชิงสาเหตุของปัจจัยที่เกี่ยวข้อง

เอกสารอ้างอิง

- กนกกานต์ แก้วนุช. (2564). การจัดการการท่องเที่ยวและการพัฒนาชุมชนการท่องเที่ยวภายใต้พลวัตโลก. ฟรีมายด์ พับลิชชิง.
- กฤษณะ เนียมหอม, และกัมปนาท วงษ์วัฒนพงษ์. (2564). การจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมโดยชุมชน. *Journal of Roi Kaensarn Academi*, 6(11), 350–363.
<https://so02.tci-thaijo.org/index.php/JRKSA/article/view/250384>
- กษิตศ ใจผาวัง. (2561). แนวทางการประยุกต์ใช้ CIPP Model เพื่อวัดความยั่งยืนของวิสาหกิจชุมชนที่มีการใช้กลยุทธ์เศรษฐกิจสร้างสรรค์. *วารสารวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย*, 13(2), 60–84. <https://so03.tci-thaijo.org/index.php/jmscrru/article/view/122543>
- คณะกรรมการนโยบายการท่องเที่ยวแห่งชาติ. (2566). *แผนพัฒนาการท่องเที่ยวแห่งชาติ ฉบับที่ 3 (พ.ศ. 2566–2570)*. กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา.
- เจษฎา ความคุ้นเคย. (2565). *แนวทางการจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมตามอัตลักษณ์ของกลุ่มจังหวัดภาคกลางปริมณฑล* [ดุชนิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการการท่องเที่ยวและโรงแรม, มหาวิทยาลัยพะเยา]. University of Phayao Digital Collections.
- ทัศนีย์ ปิยะเจริญเดช. (2564). *รูปแบบการพัฒนาการจัดการการท่องเที่ยวบนพื้นที่เศรษฐกิจพิเศษในจังหวัดสงขลา* [ดุชนิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย].

- ธีระวัฒน์ แสนคำ. (2560). ยุทธศาสตร์การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอย่างยั่งยืนตามแนวพระพุทธศาสนาขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในจังหวัดเลย [ดุขุณีนิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย].
- พระครูสมุห์วิรัตน์ อคคปัญโญ, พระครูวิจิตรศีลาจาร ชาตวณโณ (กิติโกพะ), และสิทธิโชค ปาณะศรี. (2568). การส่งเสริมหลักสัปปายะ 4 เพื่อการจัดการท่องเที่ยวเชิงพระพุทธศาสนาของวัดมหาธาตุวรวิหาร (วัดบางโพง) ตำบลนาเหนือ อำเภอบ้านลาด จังหวัดกระบี่. *วารสารสังคมพัฒนศาสตร์*, 8(9), 104–117. <https://so07.tci-thaijo.org/index.php/JSSD/article/view/9004>
- พระมหาธิกรรณ ฐิตจาโร (วุฒิยา), สุรพล สุขะพรหม, และเกียรติศักดิ์ สุขเหลือง. (2568). พุทธวิธีส่งเสริมการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในจังหวัดสุราษฎร์ธานี. *วารสารบัณฑิตศึกษาวชิการ*, 3(3), 26–39. https://so18.tci-thaijo.org/index.php/A_GJ/article/view/1209
- พระมหาธีรวัฒน์ เสสปัญโญ (สันยคติทัศน์). (2564). การประยุกต์หลักพุทธธรรมเพื่อส่งเสริมการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในจังหวัดเชียงราย [ดุขุณีนิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย].
- พระมหารุ่งเรือง ปะมะชะ. (2558). *สำนักปฏิบัติธรรม: การพัฒนารูปแบบการปฏิบัติกรรมฐานภาคอีสาน* [ดุขุณีนิพนธ์, มหาวิทยาลัยมหาสารคาม].
- ภูชิต ภูขานี, ธวัชชัย ประหยัฒวงศ์, และชนกันันท์ นราแก้ว. (2560). การพัฒนาทุนทางสังคมสู่การจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม: กรณีศึกษาชุมชนปากแพรก. *วารสารการอาชีวศึกษาภาคกลาง*, 1(2), 43–52. <https://so06.tci-thaijo.org/index.php/IVCJournal/article/view/246467>
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2535). *มัชฌิมนิกาย มูลปณณาสกักรรณกถา ปัญจสุทนี ภาค 1*. โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- ศราวุธดี นวกัณห์วรกุล, และดวงเงิน ชื้อภักดี. (2564). แนวทางการพัฒนาการจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของเมืองเก่าสงขลาฝั่งบ่อยาง. *วารสารนาคบุตรปริทรรศน์*, 13(1), 62–79. <https://so04.tci-thaijo.org/index.php/nakboot/article/view/243623>
- สุวดี บุญมาจรินนท์, จันทรจิตต์ ฐณะศิริ, และมนรัตน์ ใจเอื้อ. (2565). การออกแบบประสบการณ์การท่องเที่ยวโดยชุมชนผ่านกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์บนฐานโมเดลเศรษฐกิจสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน. *วารสารวิชาการศรีปทุม ชลบุรี*, 19(2), 84–92. <https://so05.tci-thaijo.org/index.php/SPUCJ/article/view/261339>
- อักรินทร์ อังกรวงษ์วัฒนา. (2561). *การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอย่างยั่งยืนโดยใช้ศักยภาพของภูมิปัญญาท้องถิ่นล้านนา* [ดุขุณีนิพนธ์, มหาวิทยาลัยรังสิต]. RSU Institutional Repository.
- Abbas, J., Mubeen, R., Iorember, P. T., Raza, S., & Mamirkulova, G. (2021). Exploring the impact of COVID-19 on tourism: Transformational potential and implications for a

sustainable recovery of the travel and leisure industry. *Current Research in Behavioral Sciences*, 2, 100033. <https://doi.org/10.1016/j.crbeha.2021.100033>

Yamane, T. (1973). *Statistics: An introductory analysis* (3rd ed.). Harper & Row.